

สรุปบทเรียนการพัฒนาความรู้

ของนายปริญญา นนท์ ทองคำ ตำแหน่ง นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ

ผ่านระบบการฝึกอบรมอิเล็กทรอนิกส์ LDD e-Training

เรื่อง การวิเคราะห์สภาพพื้นที่และปัญหาในเขตพัฒนาที่ดิน รุ่น ๑๒

บทที่ ๑ การกำหนดเขตพัฒนาที่ดินและการจัดทำข้อมูลพื้นฐาน

การจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำในเขตพัฒนาที่ดิน จำเป็นต้อง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกำหนดเขตพัฒนาที่ดินและพื้นที่ดำเนินการ ซึ่งกรมพัฒนาที่ดินได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานเขตพัฒนาที่ดินไว้เมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๐ และได้มีการปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานให้มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยให้สอดคล้องกับสถานการณ์และหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงาน ด้วยการจัดทำคู่มือการสำรวจและออกแบบระบบอนุรักษ์ดินและน้ำในเขตพัฒนาที่ดินขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๕๕ เพื่อให้เจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้เป็นคู่มือการปฏิบัติงาน ซึ่งในบทนี้จะนำแนวทางและวิธีการดำเนินงาน ในการคัดเลือกพื้นที่ การกำหนดเขตพัฒนาที่ดินลุ่มน้ำ การสำรวจและจัดทำข้อมูลพื้นฐาน เป็นต้น

บทที่ ๒ สถานะทรัพยากรดิน

การสำรวจดิน หมายถึง การสำรวจหาข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ของดิน ตลอดจนสภาพแวดล้อม โดยวิธีการทางสนามและการวิเคราะห์ข้อมูลในห้องปฏิบัติการ เพื่อให้ทราบถึงคุณค่าลี้ภัยและความแตกต่างของดินในแต่ละพื้นที่ แล้วนำมาบันทึกในรูปของแผนที่และรายงาน งานสำรวจดิน ประกอบด้วยงาน ๔ อย่าง คือ งานสำรวจดินในสนามและการเก็บตัวอย่างดิน งานวิเคราะห์ดินในห้องปฏิบัติการงานจัดทำแผนที่ และงานเขียนรายงาน

บทที่ ๓ สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน

สภาพการใช้ที่ดินเป็นฐานข้อมูลหนึ่งที่สำคัญ ที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในด้านการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ แผนที่สภาพการใช้ที่ดินจึง ต้องมีความทันสมัย ถูกต้องมีความน่าเชื่อถือ และเป็นปัจจุบัน สำหรับการจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินนั้น ได้ยึดถือตามแนวทางระบบการจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินของกลุ่มวิเคราะห์สภาพการใช้ที่ดิน กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน ที่ได้จัดทำขึ้น การวิเคราะห์อ่านแปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศและภาพถ่ายดาวเทียมต่าง ๆ นั้น เพื่อจัดทำแผนที่จำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยมีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินแบ่งเป็น ๕ ประเภทใหญ่ ๆ และจำแนกในระดับต่าง ๆ แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ ทั้งนี้ การจำแนกในระดับใด ขึ้นอยู่กับความละเอียดของข้อมูลเป็นสำคัญ สรุปโดยสังเขปได้ดังนี้

๑. ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง ได้แก่ ตัวเมือง ย่านการค้าหมู่บ้าน สถานที่ราชการและสถาบันต่างๆ สถานีกมณาคมน พื้นที่อุตสาหกรรม และอื่นๆ

๒. พื้นที่เกษตรกรรม ได้แก่ นาข้าว พืชไร่ ไม้ยืนต้น ไม้ผล พืชสวน ไร่มุมนเวียน พืชหญ้าเลี้ยงสัตว์และโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ พืชน้ำ สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และ เกษตรผสมผสาน ตามลำดับ

๓. พื้นที่ป่าไม้ได้แก่ ป่าไม่ผลัดใบ ป่าผลัดใบ สวนป่า และวนเกษตร

๔. พื้นที่น้ำได้แก่ แหล่งน้ำธรรมชาติ และแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

๕. พื้นที่เบ็ดเตล็ดได้แก่ พุ่มหญ้าธรรมชาติ พื้นที่ลุ่ม เหมือนแรบ่อขุด และอื่นๆ

สำหรับการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นข้อมูลสำคัญในการวิเคราะห์เขตการใช้ที่ดินต่อการปลูกพืช หากมีการเพาะปลูกพืชดังกล่าวก็จะอนุมานได้ว่าเกษตรกรในพื้นที่ดังกล่าวมีทัศนคติในเชิงบวกกับพืชดังกล่าว และยังคงทราบเนื้อที่เพาะปลูกพืชจากข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทำให้ทราบว่าบริเวณจังหวัดไหนเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญ นอกจากนี้แล้วการใช้ประโยชน์ที่ดินในช่วงระยะเวลาที่ต่างกันยังแสดงถึง การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินซึ่งหมายถึงแนวโน้มการผลิตทางการเกษตร ทั้งนี้หากวิเคราะห์การใช้ประโยชน์ที่ดินร่วมกับความเหมาะสมในการปลูกพืชแล้ว ทำให้ทราบว่ามีการปลูกพืชดังกล่าวในพื้นที่ที่เหมาะสมและไม่เหมาะสมมากน้อยอย่างไร สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบ shape file ทั่วประเทศนั้น ได้ทำการวิเคราะห์โดยกลุ่มวิเคราะห์สภาพการใช้ที่ดิน กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน โดยการแปลภาพถ่ายทางอากาศสี (color ortho photo) และภาพถ่ายดาวเทียม SPOT-๕ และ THEOS ร่วมกับการสำรวจภาคสนาม

บทที่ ๔ การวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจและสังคม

การเก็บข้อมูลภาวะเศรษฐกิจและสังคม เป็นวิธีการเก็บข้อมูลปฐมภูมิเพื่อให้ได้ข้อมูล ดังนี้

๑.สภาพเศรษฐกิจและสังคมทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกร

๒.สภาพการผลิตพืช ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตพืชชนิดต่างๆ เป็นข้อมูลที่จำแนกตามชนิดพืชตามกลุ่มชุดดินหรือตามระดับความเหมาะสมทางกายภาพของดิน

ลักษณะข้อมูล ประเภทและชนิดของข้อมูล

ข้อมูลที่ต้องการอาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละงานหรือแต่ละโครงการ ดังนั้นจะต้องมีการประชุมหารือร่วมกันระหว่างเกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกครั้งก่อนเริ่มการปฏิบัติงาน แต่โดยทั่วไปแล้วข้อมูล จะประกอบด้วย ๒ ส่วนคือ ๑.ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรและ ๒.ข้อมูลด้านต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิตพืช

บทที่ ๕ การวางแผนการใช้ที่ดิน

กระบวนการจัดทำแผนการใช้ที่ดินนั้น การดำเนินงานส่วนใหญ่มีขั้นตอนและแผนผังการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะขั้นตอนหลักๆ เช่น การรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การสังเคราะห์และประเมิน การวิเคราะห์และจัดทำร่างฯ การนำเสนอร่างฯ การปรับปรุงแก้ไข และการจัดทำรายงานและแผนที่ฉบับสมบูรณ์ เป็นต้น การจัดทำแผนการใช้ที่ดินจะมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบสถานภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจและสังคม สำหรับใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพิจารณาการกำหนดแผนการใช้ที่ดินเพื่อประเมินคุณภาพที่ดินด้านกายภาพและด้านเศรษฐกิจ สำหรับใช้เป็นข้อมูลประกอบ การตัดสินใจในการกำหนดทางเลือกการใช้ประโยชน์ที่ดินและกำหนดแผนการใช้ที่ดินให้สอดคล้องกับศักยภาพที่ดินและทรัพยากรที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่เป็นสำคัญ สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและใช้ทรัพยากรในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ แนวทางการจัดการทรัพยากรในพื้นที่แต่อย่างไรรก็ตาม ในบางขั้นตอนอาจขาดรายละเอียดและความชัดเจนอย่างเด่นชัดบ้าง ก็ได้มีการปรับปรุงเพิ่มเติมแผนผังและขั้นตอนการปฏิบัติงานบางขั้นตอน เพื่อปรับปรุงรายละเอียดให้มีความชัดเจนขึ้น เช่นเพิ่มเติมการรวบรวมข้อมูลภายในด้านกระบวนการสำรวจภาวะเศรษฐกิจสังคม ควบรวมขั้นตอนทำงานที่ใกล้เคียงกันให้อยู่ในขั้นตอนเดียวกัน และเพิ่ม

ขั้นตอนการประสานงานและการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางสื่อต่างๆ ก็จะทำให้แผนการใช้ที่ดินมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สามารถนำแผนการใช้ที่ดินนั้นไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแพร่หลาย

การจัดทำแผนการใช้ที่ดิน ได้มีการกำหนดพื้นที่ที่เหมาะสมทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ในการปลูกพืชเศรษฐกิจประเภทต่างๆ สำหรับเป็นเครื่องมือให้ภาครัฐใช้ในการกำหนดพื้นที่เพาะปลูกพืชตามศักยภาพของที่ดิน ช่วยให้เกษตรกรมีการใช้ที่ดินตรงตามศักยภาพของดิน เกษตรกรได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้นและช่วยลดต้นทุนการผลิต ส่งผลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะนี้ นโยบายของรัฐได้ส่งเสริมให้มีการจัดทำเขตเหมาะสมสำหรับการปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยมีมาตรการซึ่งจะเป็นแรงจูงใจสำหรับเกษตรกรที่ปลูกพืชในพื้นที่เหมาะสม ส่วนมาตรการสำหรับเกษตรกรที่ปลูกพืชในพื้นที่ไม่เหมาะสม จะให้ข้อมูลทางเลือกในการผลิตสินค้าเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. เรียนรู้และเข้าใจสามารถอธิบายความหมายของการวิเคราะห์สภาพพื้นที่และปัญหาในเขตพัฒนาที่ดิน
๒. เรียนรู้และเข้าใจสามารถอธิบายวิธีการสำรวจและจำแนกดิน และการวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจและสังคม
๓. เรียนรู้และเข้าใจสามารถอธิบายกระบวนการ มาตรการและแนวทางการวางแผนการใช้ที่ดิน